

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Географічний факультет

Кафедра раціонального використання
природних ресурсів і охорони природи

І.Койнова, І.Рожко

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для виконання дипломних робіт
студентами спеціальності “Менеджмент організацій”
спеціалізації “Менеджмент природоохоронної діяльності”

ЛЬВІВ – 2002

Койнова І.Б., Рожко І.М. Методичні вказівки для написання дипломних робіт студентами спеціальності “Менеджмент організацій” спеціалізації “Менеджмент природоохоронної діяльності” – Львів, 2002. – с.

Методичні вказівки підготували:

кандидат географічних наук, асистент Койнова І.Б.

кандидат географічних наук, асистент Рожко І.М.

Методичні вказівки для виконання дипломних робіт студентами спеціальності “Менеджмент організацій” спеціалізації “Менеджмент природоохоронної діяльності” рекомендовані до друку Вченою радою географічного факультету
Протокол № 5 від 28.02.2002 р.

Рецензенти:

кандидат філософських наук, доцент Назарук М.М.

ЗМІСТ

	Стор.
1. Загальні положення	4
1.1. Основні вимоги до дипломної роботи.....	4
1.2. Структура дипломної роботи.....	5
2. Вимоги до змісту та структурних елементів дипломної роботи	6
2.1. Завдання на виконання дипломної роботи.....	6
2.2. Титульний аркуш.....	6
2.3. Зміст.....	6
2.4. Перелік умовних скорочень.....	6
2.5. Вступ.....	7
2.6. Розділи основної частини.....	8
2.7. Висновки.....	10
3. Порядок виконання, оформлення та захисту дипломної роботи	11
3.1. Порядок виконання.....	11
3.2. Правила оформлення.....	11
3.3. Організація захисту дипломної роботи.....	14
Список використаних джерел	16
Додаток А Теми дипломних робіт, які можуть бути виконані студентами спеціалізації “Менеджмент природоохоронної діяльності”.....	17
Додаток Б Завдання на виконання дипломної роботи.....	18
Додаток В Титульна сторінка.....	20
Додаток Г Статус і порядок подання окремих частин дипломної роботи.....	21
Додаток Д Приклад оформлення таблиці.....	22
Додаток Ж Приклад оформлення графічного матеріалу.....	23
Додаток З Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дипломній роботі.....	24

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Основні вимоги до дипломної роботи

Дипломна робота – випускна робота, що виконується на завершальному етапі навчання спеціаліста і передбачає виконання досліджень з метою підтвердити володіння поглибленими фаховими знаннями, вміннями та навичками здійснення науково-дослідної роботи, опрацювання наукової літератури та фондових матеріалів, вміння застосовувати набуті знання для розв'язання проблемних професійних завдань, здатність критично й інтегровано мислити.

Дипломна робота є підсумком самостійного комплексного дослідження однієї з проблем фахового спрямування і виконується індивідуально протягом заключного періоду навчання під керівництвом викладачів кафедри згідно затвердженої теми.

Вибір теми – важливий етап написання дипломної роботи, який необхідно почати на III курсі під час проходження виробничої практики. Слід уникати широких, декларативних чи надто звужених тем, пов'язаних з нетиповими проблемами окремих територій. При виборі теми варто взяти до уваги зміст основних курсів та спецкурсів, інтереси майбутньої професійної діяльності. Тема дипломної роботи обирається студентом самостійно та погоджується з науковим керівником. Тематика дипломних робіт охоплює еколого-економічний напрямок функціонування різних галузей народного господарства (промисловості, сільського, лісового господарства тощо) і природоохоронних об'єктів на регіональному та місцевому рівнях управління

Пропонується виконувати дипломну роботу у масштабах:

- регіону;
- підприємства, установи (наприклад, національний природний парк);
- виробничих підрозділів (лісництво в межах лісгоспу).

Виконувати роботу у глобальних та державних масштабах не рекомендується із позицій врахування достовірності інформації та забезпечення її належної кількості, а також відповідальності за отримані результати. Хоча виконання таких робіт не забороняється.

Приклади тем дипломних робіт подані у додатку А (стор.).

Дипломні роботи умовно можна поділити на два типи. Це дипломні роботи побудовані на:

- 1) експериментальному матеріалі, особисто зібраному виконавцем (тобто на так званих “первинних даних”);
- 2) зборі та аналізі матеріалів статистичної звітності, архівних та фондових матеріалів, показників діяльності певних підприємств, галузей, територій (так званих “вторинних даних”).

Допускається також написання науково-теоретичних дипломних робіт, проте виконання таких дипломних робіт вимагає обґрунтованого прогнозу еколого-економічної ефективності теоретичних розробок. Враховуючи складність виконання такого роду робіт, ми рекомендуємо уникати написання суто теоретичних дипломних робіт.

ДО УВАГИ СТУДЕНТІВ

Інформація, яку Ви збираєте, повинна бути пов'язана із специфічними завданнями та загальною метою. Вам слід ретельно з'ясувати, про що можуть сказати Вам зібрані дані і що Ви очікуєте від опрацювання інформації. Необхідно реально оцінити можливості отримання інформації.

Чи матимете Ви доступ до даних?

Чи зможете Ви спостерігати, виміряти, оцінити те, що Вас цікавить?

Чи можливо зібрати необхідний обсяг інформації за даний період часу?

Далі слід обміркувати, яку інформацію збирати, в якому обсязі і де. В експериментальних роботах слід обґрунтувати і визначити оптимальну кількість замірів, описів ключових ділянок тощо, які повинні репрезентувати об'єкт дослідження і достатньо вичерпно та різнопланово характеризувати його. Збираючи дані, переконайтеся, що вибірка є репрезентативною і задовольняє вимоги статистичного опрацювання даних. Масштаб і детальність повинні відповідати рівню (державному, регіональному, локальному) на якому Ви проводите дослідження.

У роботах, які доповнюються матеріалами анкетного опитування необхідно встановити, які категорії населення будуть опитані і в якій кількості. У роботі теоретичного характеру - визначити найважливіші фундаментальні літературні джерела, які можуть стати основою Вашого наукового дослідження.

Дипломна робота повинна бути самостійним і оригінальним дослідженням, написаним на основі аналізу й оцінки зібраних конкретних даних стосовно вибраної проблеми і відповідно висвітленим у графічному та картографічному матеріалі. Робота повинна бути структуризована, написана грамотно в науковому стилі.

1.2. Структура дипломної роботи

Дипломна робота складається з двох частин: текстової та графічної (карти, таблиці, діаграми, графіки, рисунки).

Дипломна робота повинна містити такі структурні елементи:

- завдання на дипломну роботу;
- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних скорочень (при необхідності);
- вступ;
- розділи основної частини;
- висновки;
- список використаних літературних джерел;
- додатки (при необхідності).

Структура титульного аркуша та завдання на виконання є визначеною, її потрібно чітко дотримуватися. Кількість розділів основної частини їх зміст та обсяг визначаються самостійно і погоджуються з науковим керівником. Здебільшого кількість розділів становить 4, рідше 3, 5.

Обсяг текстової частини дипломної роботи – 50-70 сторінок машинописного тексту.

Графічна частина повинна включати плакати чи прозирки для показу. Карти, графіки, рисунки виконані на аркуші формату А-4 - А-3, додаються до текстової частини.

Якщо презентація роботи здійснюється за допомогою комп'ютерного проектора засобами програми Power-Point, то графічна частина роботи представляється у вигляді роздрукованих слайдів.

2. ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

2.1. Завдання на дипломну роботу

Завдання на виконання дипломної роботи видається на бланку встановленої форми і містить дані про студента (прізвище, ім'я, по-батькові), тему дипломної роботи, термін подання закінченої роботи, вихідні дані до роботи, зміст пояснювальної записки, перелік графічної частини роботи, інформацію щодо консультантів роботи, дату видачі завдання, і календарний план виконання. Завдання підписують студент, науковий керівник роботи і затверджує завідувач кафедри.

Приклад оформлення завдання на виконання дипломної роботи подано у додатку Б (стор.).

2.2. Титульний аркуш

Титульний аркуш є першою сторінкою роботи й основним джерелом бібліографічної інформації про неї.

Титульний аркуш містить дані, які подаються у такій послідовності:

- а) назва організації, в якій виконана дипломна робота;
- б) повна назва дипломної роботи;
- в) прізвище, ім'я, по-батькові автора;
- г) науковий ступінь, посада, прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника;
- д) місце та рік виконання роботи.

Приклад оформлення титульного аркуша подається у додатку В (стор.).

2.3. Зміст

Зміст включає найменування та номери початкових сторінок вступу, всіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони виділяються), висновків, списку використаних літературних джерел і додатків. Вступ, перелік умовних скорочень, висновки, список використаних джерел, додатки не є окремими розділами, тому у змісті не нумеруються.

2.4. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (при необхідності)

Якщо в дипломній роботі вжита специфічна термінологія, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх

перелік може бути поданий у дипломній роботі у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом.

Перелік потрібно друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа – їх детальну розшифровку.

Якщо в дипломній роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні у круглих дужках.

2.5. Вступ

Вступ є важливою частиною дипломної роботи. Він повинен містити усі необхідні кваліфікаційні характеристики дослідження: актуальність обраної теми, мету, об'єкт і предмет дослідження, завдання і методи, використані для досягнення мети.

Вступ до роботи починають з обґрунтування актуальності обраної теми.

Актуальність – обов'язкова умова для написання дипломної роботи. Вміння обрати тему, зрозуміти її сутність, оцінити з точки зору своєчасності та соціальної значущості характеризує професійну підготовку автора. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним, достатньо висловити сутність проблеми чи проблемної ситуації, а також своєчасність її вирішення, обґрунтувати вибір об'єкта. Важливо показати, в чому полягає новизна дослідження. Для висвітлення актуальності достатньо 1-2 сторінок.

Після формулювання актуальності наукової проблеми необхідно сформулювати мету дослідження, а також визначити конкретні завдання, які вирішувалися для досягнення визначеної мети.

Мета наукового дослідження – розробка рекомендацій для вирішення актуальної проблеми на основі всебічного вивчення об'єкту, процесу чи явища, їх структури, взаємозв'язків.

Формулювання конкретних **завдань** потрібно здійснювати таким чином, щоб послідовний опис їх вирішення складав зміст окремих розділів роботи. Це звичайно робиться у формі перерахування (вивчити ..., описати ..., встановити ..., проаналізувати ..., вдосконалити (розробити) методику ... тощо).

У вступі необхідно чітко сформулювати об'єкт і предмет дослідження.

Об'єкт дослідження – це територія досліджень, процес, явище, система, що породжують проблемну ситуацію і тому обрані для вивчення.

Предмет дослідження - це структура досліджуваної системи, закономірності взаємодії її елементів, функціонування та розвитку цієї системи.

Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове і визначають тему дипломної роботи.

Обов'язковим елементом вступу є перелік використаних **методів дослідження** для досягнення поставленої у роботі мети. Методи дослідження можуть бути як загальнонауковими (аналіз і синтез, дедукція й індукція та інші), так і спеціальними (статистичні, картографічні, математичні тощо).

Обсяг вступу, як правило, становить 3-5 сторінок.

П Р И К Л А Д

Тема: “Оптимізація механізму управління якістю довкілля регіону (на прикладі Львівської області)”.

Мета: розробка ефективного еколого-економічного механізму управління якістю довкілля для впровадження на регіональному рівні.

Завдання:

1. Ознайомитись з літературою щодо екологічного менеджменту та методів вирішення еколого-економічних проблем в інших регіонах, країнах;
2. Дослідити структуру органів управління, механізм регіонального управління якістю довкілля;
3. Вивчити регіональні екологічні та соціально-економічні проблеми;
4. Обрати найбільш реальні можливості вирішення екологічних проблем у досліджуваному регіоні;
5. Розробити програму рекомендації щодо оптимізації механізму управління якістю довкілля.

Об'єкт дослідження – механізм управління якістю довкілля у Львівській області.

Предмет дослідження – екологічні та соціально-економічні проблеми, що виникають у процесі управління якістю довкілля.

Методи дослідження. Методологічною основою проведеного дослідження є положення економіки природокористування, екологічного менеджменту сучасної економічної теорії, екологічної економії та концепції сталого розвитку. Для досягнення поставленої у дипломній роботі мети застосовувалися такі методичні засоби і прийоми: причинно-наслідкових зв'язків – при дослідженні причин виникнення регіональних екологічних проблем; системного підходу – при удосконаленні концептуальних методологічних підходів до вибору природоохоронних заходів, розробці та обґрунтуванні системи критеріїв для оцінки ефективності механізмів управління якістю довкілля у регіоні та моделі управління природоохоронною діяльністю у регіоні.

Для написання дипломної роботи використовувались польові (картографування, маршрутні, стаціонарні та напівстаціонарні) і камеральні (картометричні, математичні, обробка літературних та статистичних матеріалів, порівняння) методи досліджень.

2.6. Розділи основної частини

Дипломна робота повинна бути самостійно опрацьованим та скомпонованим науковим дослідженням, стосовно закономірностей взаємодії між економічною діяльністю суспільства та природним середовищем.

Певного стандарту щодо структури дипломної роботи немає, є лише вимоги до змісту та рекомендації щодо написання розділів основної частини.

Перший розділ є теоретичним і включає огляд літератури з даної проблематики.

В огляді літератури необхідно окреслити основні етапи розвитку наукової думки з даної проблематики. Стисло та критично висвітлити роботи попередніх дослідників, необхідно назвати ті питання, які залишились невирішеними на даний момент. Огляд літератури бажано закінчити коротким висновком стосовно необхідності проведення досліджень у даній галузі.

Рекомендуємо такий типовий план огляду літератури у тексті роботи:

1) загальна характеристика напрямку досліджень, значення та актуальність завдань, які стоять перед даною галуззю для науки та народного господарства;

2) систематизація основних напрямів досліджень стосовно даної тематики, відображення різних точок зору щодо вирішення проблеми та Ваше ставлення до них, вибір напрямків досліджень;

3) на завершення огляду – формулювання основних напрямків майбутніх досліджень, їх актуальність та очікувані результати.

У другому розділі як правило наводять методи вирішення завдань та їх порівняльні оцінки, представляють методологію та загальну методіку проведення досліджень.

Важливим моментом при написанні дипломної роботи є вибір методології та методіки збору та опрацювання інформації.

Корисно задати собі чіткі запитання: *яка конкретно інформація мені потрібна? Який шлях її збору є найбільш ефективним? Як я можу використати цю інформацію для досягнення моїх цілей?*

Методологія – це детальна стратегія, яку Ви застосовуєте для вирішення поставлених завдань. Мета та методологія настільки тісно пов'язані, що потрібно розглядати їх водночас. Коли визначаєте мету, проаналізуйте, яка методологія буде найкраще відповідати їй. Ви знайомі з багатьма сучасними методіками, однак виконання певних робіт може вимагати застосування інших методік, описаних у спеціальній літературі. Проаналізуйте різні методіки і виберіть ту, що дозволить найбільш повно вирішити поставлену проблему. Приймаючи остаточне рішення, погодьте його з науковим керівником та консультантами (якщо вони у Вас є).

У третьому розділі пропонується подати матеріали, що стосуються регіональних характеристик об'єкту дослідження. Необхідно вказати регіональні еколого-географічні та соціально-економічні особливості досліджуваного об'єкту (території) та його управління.

Якщо дослідження стосуються окремого підприємства чи галузі виробництва, то необхідно описати технологічний процес та причини виникнення пов'язаних з ним екологічних проблем, зробити аналіз екологічного паспорту підприємства та ефективності системи метризації стану довкілля в санітарно-захисній зоні та на територіях, обмежених впливом шкідливих речовин. Потрібно оцінити стан довкілля, використовуючи статистичні матеріали і дані, виконані лабораторією підприємства чи іншими контролюючими органами.

Якщо об'єктом дослідження дипломної роботи є територія (акваторії) природно-заповідного фонду, населених пунктів, лісгоспів, водгоспів тощо, тоді слід визначити особливості господарювання в межах структурних одиниць (зон, районів, лісництв тощо), причини нераціонального використання біологічних, земельних, водних та інших ресурсів, проявлення негативних екологічних процесів та явищ, вказати джерела поступлення шкідливих речовин у довкілля та інші еколого-економічні проблеми об'єкту дослідження.

Загалом у розділі слід детально охарактеризувати основні проблеми природокористування, причини їх виникнення, негативні екологічні наслідки та недоліки існуючої системи управління.

Четвертий розділ присвячують вичерпному і повному викладу результатів власних досліджень з висвітленням того нового, що автор вносить у розробку проблеми. Дається оцінка повноти вирішення поставлених завдань, достовірності отриманих результатів та їх порівняння з аналогічними результатами, що отримані для інших установ, регіонів, країн. Розробити наукове обґрунтування норм використання природних ресурсів, визначити антропогенне навантаження на екосистеми, дослідити соціальні аспекти взаємодії людини і природи.

Слід сформулювати рекомендації щодо:

- можливостей відтворення умов природного середовища та природних ресурсів на тій чи іншій території (акваторії);
- стратегії і тактики еколого-економічної політики з даної проблеми чи об'єкту дослідження;
- удосконалення механізму управління досліджуваним об'єктом для покращення екологічної ситуації.

Після кожного розділу потрібно подати короткий висновок.

Статус і порядок подання окремих частин дипломної роботи, поданий у додатку Г.

2.7. Висновки

У висновках представляють найважливіші наукові та практичні результати з формулюванням вирішених завдань, перелічених у вступі та практичне значення роботи.

У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання, далі розкривають методи вирішення поставленої у дипломній роботі наукової проблеми (задачі), їх практичний аналіз. Необхідно зробити висновки та рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів.

Як правило обсяг висновків не перевищує 3-4 сторінки.

ДО УВАГИ СТУДЕНТІВ

На завершальному етапі слід здійснити самооцінку виконаної роботи з метою її вдосконалення. Вам можуть допомогти відповіді на наступні запитання:

Щодо назви	<i>Чи вона ясно, чітко сформульована? Чи відповідає спеціальності по якій відбувається захист?</i>
Щодо вступу	<i>Чи поставлені у ньому завдання відповідають меті? Чи розкривається у ньому сутність проблеми?</i>
Щодо основної частини	<i>Чи охоплена література по даній тематиці? Чи вірно обрана методологія і застосована методика? Чи зібраних даних достатньо для обраного масштабу дослідження? Що конкретно досліджено Вами?</i>
Щодо висновків	<i>Яке значення отриманих Вами результатів, та яке їх місце у ширшому контекст?</i>

Коли Ви правите чорновий варіант роботи, задайте собі наступні запитання:

- Чи немає у вступі шаблонних чи публіцистичних висловів чи описів, які дають нечітке уявлення про актуальність досліджуваної проблеми?
- Чи зроблений мною критичний аналіз попередніх досліджень з даної проблематики?
- Мої дані згруповані виключно у таблицях, в яких доводиться довго шукати необхідну цифру, чи основні закономірності я показав у формі діаграм, графіків, карт та картосхем тощо?
- Чи немає у роботі надто довгих описових частин тексту? Чи не можна щось із цього ефективніше зобразити на картах, схемах, діаграмах?
- Чи має моя робота науковий характер, тобто чи висновки логічно випливають із попередньо поданих фактів?
- Чи розмір кожного з розділів відбиває його важливість у досягненні мети?

3. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

3.1. Порядок виконання

Графік виконання роботи загалом та її окремих розділів встановлюється науковим керівником і консультантами. Чорновий варіант роботи в травні подається на кафедру для попереднього захисту на засіданні кафедри. Чистовий варіант дипломної роботи необхідно здати на кафедру за 10 днів до призначеної дати захисту у переплетеному вигляді у двох екземплярах для написання відгуку науковим керівником і скерування її на рецензування.

Рецензію може написати фахівець з даної проблематики з іншої кафедри факультету. Оформлена дипломна робота має бути підписана студентом, керівником, консультантами і допускається до захисту завідувачем кафедрою.

3.2. Правила оформлення

Матеріали пояснювальної записки складаються у послідовності, що вказана у підрозділі 1.2. Пояснювальна записка оформляється на друкарській машинці або за допомогою комп'ютерних технологій. Дипломна робота друкується з одного боку аркуша білого паперу форматом А4 через півтора міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці шрифтом Times New Roman; розмір шрифту - 14. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності.

Помилки, описки та графічні неточності, що виникли при набиранні тексту і не були завчасно виявлені, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту машинописним способом.

Текст основної частини поділяють на розділи та підрозділи. Карти, плакати (схеми), таблиці для демонстрації на захисті виконуються фарбами, в туші або за допомогою комп'ютерних технологій.

При оформленні та розміщенні тексту необхідно дотримуватися наступних вимог:

1. Розміри полів: ліве – 30 мм, праве – 10-15 мм, нижнє і верхнє – 20 мм.
2. Кожен розділ починається з нової сторінки. Назва розділу розміщується на цій же сторінці зверху симетрично тексту. Переноси у назві не допускаються. Крапка у кінці назви не ставиться. Розділи нумерують арабськими цифрами з крапкою. Заголовки структурних частин роботи

- “ЗМІСТ”, “СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ”, “ВСТУП”, “РОЗДІЛ”, “ВИСНОВКИ”, “СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ”, “ДОДАТКИ” друкують великими літерами симетрично до тексту без лапок.
3. Наступний підрозділ починається на тій же сторінці, де закінчується попередній, відступивши від нього 20-25 мм. Заголовки підрозділів друкують малими буквами (окрім першої великої). Номер підрозділу складається з номера розділу та номера підрозділу, відокремлених крапкою (наприклад 2.3.). Крапку в кінці заголовка не ставлять.
  4. Сторінки нумеруються арабськими цифрами. Титульний лист і завдання, а також таблиці і рисунки, виконані на окремих сторінках, включають до загальної нумерації. На титульному листі, завданні, вступі номер сторінки не ставиться. Номер сторінки ставиться у правому верхньому куті.
  5. Формули розміщуються симетрично до тексту і нумеруються арабськими цифрами у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу та порядкового номеру формули, розділених крапкою. Номер пишеться в дужках біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули. Значення символів і числових коефіцієнтів приводяться безпосередньо під формулою. Значення кожного символу пишеться з нового рядка; перший рядок пояснень починають словом “де” без двох крапок.
  6. При використанні видових і родових назв рослин і тварин слід поруч у круглих дужках вказувати їх латинську назву. Наприклад, біловус стиснутий (*Nardus stricta*).
  7. Таблиці розміщують після її опису в тексті з обов’язковим посиланнями на них. Над таблицею симетрично до тексту розміщується назва, над назвою в правому верхньому куті слово “Таблиця” та її номер. Назва таблиці повинна бути лаконічною, змістовною. Таблиці нумерують послідовно арабськими цифрами у межах розділу. Номер таблиці складається з номера розділу та порядкового номера таблиці, розділених крапкою, наприклад “Таблиця 1.2” (друга таблиця першого розділу). При переносі частини таблиці на іншу сторінку пишуть слова “Продовження табл.” та вказують її номер. Наприклад “Продовження табл. 1.2”. Заголовки колонок і рядків повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Колонку (графу) з порядковими номерами рядків до таблиці включати не потрібно. Якщо таблиця розміщена на альбомному аркуші, то її розміщують таким чином, щоб її можна було читати з поворотом за годинниковою стрілкою. Якщо текст, який повторюється в колонці таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами “Те ж”, а далі лапками. Ставити лапки замість цифр не слід. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк. Всі цифри в таблиці слід наводити з однаковою точністю. Якщо всі цифри у таблиці наводяться в однакових одиницях виміру, тоді розмірність вказується одразу ж після назви. (наприклад: Динаміка викидів шкідливих речовин в атмосферу, тис. т.), якщо ні, то розмірність вказується у кожному заголовку колонки чи рядка. Приклад оформлення таблиці поданий у додатку Д.

8. Графіки, діаграми, карти чи картосхеми, фотографії тощо мають назву і позначаються словом “Рис.”. Ілюстрації нумеруються послідовно арабськими цифрами у межах розділу. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації, розділених крапкою, наприклад “Рис.1.2” (друга ілюстрація першого розділу). Назва та номер розміщуються під ілюстрацією. У графіках та діаграмах обов’язково вказується одиниці виміру. Карти і картосхеми виконуються згідно картографічних вимог. Приклад оформлення графіку поданий у додатку Ж.
9. При написанні дипломної роботи студент повинен робити посилання на джерела результати з яких наведені в роботі, або на ідеях і висновках яких розроблюються проблеми, завдання, питання, вивченню яких присвячена робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, допомагають з’ясувати його зміст. Посилатися необхідно на останні видання публікацій. Посилання у тексті на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад “у праці [7]...”. Відповідний опис у переліку посилань: 7. Колотило Д.М. Екологія і економіка: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1999.– 368 с.
10. Список використаних джерел слід укладати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Іноземні джерела подаються наприкінці списку. Відомості про джерела включені до списку, необхідно давати згідно з вимогами державного стандарту з обов’язковим наведенням праць, місця видавництва, року видання з обов’язковим зазначенням загальної кількості сторінок. Якщо використовують окрему статтю із збірника наукових праць або часопису, вказують лише сторінки. При використанні матеріалів з мережі Інтернет у списку використаних джерел обов’язково вказується електронна адреса веб-сторінки. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел наведено у додатку З.
11. Додатки оформляють як продовження дипломної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи. Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка малими літерами з першої великої друкується слово “Додаток ___” і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами українського алфавіту, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад, “Додаток А”.

Випускник відповідає за всі аспекти підготовки дипломної роботи, включаючи:

- 1) якість даних, аргументованість і логічну обґрунтованість подання матеріалу;
- 2) лінгвістичну та бібліографічну якість роботи;
- 3) структурну побудову та формат тексту роботи;
- 4) якість оформлення текстової та графічної частини, ілюстрацій.

3.3 Організація захисту дипломної роботи

Графік захисту дипломних робіт розробляється і затверджується деканатом географічного факультету. До захисту необхідно подати:

- 1) перший примірник дипломної роботи з усіма підписами на титульному аркуші, завданні, графічних матеріалах;
- 2) письмовий відгук керівника про актуальність роботи, її наукову та практичну цінність; вміння студента самостійно працювати з літературними джерелами, а також його відношення до виконання дипломної роботи;
- 3) рецензію, в якій:
  - робиться висновок про ступінь відповідності виконаної дипломної роботи завданню на виконання;
  - подається стисла характеристика виконання кожного розділу роботи та ступінь використання останніх досягнень науки і техніки;
  - дається оцінка якості виконання пояснювальної записки та графічної частини роботи;
  - перелічуються позитивні риси роботи та її основні недоліки;
  - дається загальна оцінка роботи (за п'ятибальною шкалою).

Негативна рецензія (оцінка “незадовільно”) позбавляє права захисту дипломної роботи;

- 4) ілюстративний матеріал до дипломної роботи (плакати, карти, фолії, постери тощо).

Окрім цього, на засідання державної екзаменаційної комісії (ДЕК) подається особова справа студента з заповненою та завіреною керівником та секретарем ДЕКу студентською карткою з переліком навчальних дисциплін та отриманими екзаменаційними оцінками. Можуть бути подані також додаткові матеріали: публікації автора з теми дипломної роботи; документи, що вказують на можливість практичного застосування роботи; авторські свідоцтва; макети, рекламні проспекти тощо.

Основні положення дипломної роботи доповідаються перед ДЕК. Склад ДЕКу затверджується наказом ректора університету. Захист є відкритим.

Процедура захисту дипломної роботи наступна:

- 1) представлення студента та поданих документів;
- 2) виступ студента з тезами дипломної роботи;
- 3) відповіді студента на запитання членів ДЕКу;
- 4) виступ керівника або представлення його відгуку;
- 5) виступ рецензента;
- 6) відповіді студента на зауваження рецензента;
- 7) обговорення роботи та захисту її студентом і прийняття рішення ДЕК з оцінкою дипломної роботи за шкалою “відмінно”, “добре”, “задовільно”. При недостатньому рівні виконання дипломної роботи ДЕК може рекомендувати роботу на доопрацювання і подання її до повторного захисту на наступний рік;
- 8) оголошення рішення ДЕК.

У виступі необхідно розкрити актуальність теми, мету роботи, об'єкт і предмет дослідження, використані методи дослідження, одержані результати;

висновки та пропозиції. Під час виступу слід використовувати карти, плакати (схеми), технічне креслення та інші засоби подання інформації. Регламент виступу – 10 хвилин.

Після закінчення виступу даються відповіді на запитання членів комісії та аргументовані пояснення щодо зауважень рецензента.

Рішення ДЕК щодо присвоєння особі кваліфікації спеціаліста приймається на закритому обговоренні за результатами аналізу дипломної роботи та її захисту простою більшістю голосів. При цьому враховується думка наукового керівника та оцінка роботи рецензентом.

При встановленні плагіату повторний захист кваліфікаційної роботи не допускається.

ДО УВАГИ СТУДЕНТІВ

Пропонуємо взяти до уваги також основні критерії, які застосовують для оцінювання магістерських робіт з економіки докілья в університеті м. Йорк, Англія та Українському державному лісотехнічному університеті

Характеристика рівня виконання	Оцінка
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Вичерпний, критичний огляд літератури ▪ Чітко і точно сформульовані завдання, вдало обрана методика ▪ Критичний аналіз результатів власного дослідження та робіт інших авторів, що займалися тією ж проблемою ▪ Очевидність оригінального мислення 	Відмінно
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недостатньо критичний огляд літератури ▪ Задовільний опис цілей та методик ▪ Розумна, осмислена дискусія ▪ Відсутність оригінального мислення 	Добре
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Огляд певної частини існуючої літератури ▪ Завдання нечітко сформульовані ▪ Методологія охарактеризована у загальному ▪ Недостатньо даних або деякі дані погано використано ▪ Дискусія позбавлена серйозного аналізу результатів власної роботи 	Задовільно
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Нечітке розуміння проблеми і завдань ▪ Невідповідні методи досліджень ▪ Недостатньо даних і погана їх якість ▪ Дискусія дуже обмежена, не враховані ключові моменти 	Незадовільно

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Довідник здобувача наукового ступеня. Зб. нормативних документів та інформаційних матеріалів з питань атестації наукових кадрів вищої кваліфікації / Упорядник Ю.І.Церков – К.: Редакція “Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України”, 2000.– 64 с.
2. Державний стандарт України 3008-95 “Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структурі і правила оформлення. – Держстандарт України, 1995.
3. Кучик О.С., Мальський М.З. Основні вимоги до написання та оформлення дипломної роботи (методичні вказівки для студентів спеціальностей “міжнародні відносини”, “міжнародне право”, ”країнознавство” факультету міжнародних відносин) Львів: факультет міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, – 2001. – 24 с.
4. Кідрат Р.Я., Максимів Л.І., Соловій І.П.,. Методичні вказівки для написання магістерських кваліфікаційних робіт студентами спеціальності 8.0000.10 – Економіка довкілля і природних ресурсів. – Львів: Редакційно-видавничий відділ УкрДЛТУ, – 2001. – 46 с.
5. Undergraduate Dissertation Guide.- University of Aberden (England), - 2000.

Додаток А

Теми дипломних робіт,
які можуть бути виконані студентами спеціалізації
“Менеджмент природоохоронної діяльності”

1. Розробка концепції екологічної політики підприємства (на прикладі ТзОВ “Львівфанпромторг”).
2. Аналіз економічної ефективності удосконалення технології очищення стічних вод (на прикладі очисних споруд водовідведення м. Семенівки Чернігівської області).
3. Менеджмент земельних конфліктів на території природоохоронного об’єкту (на прикладі регіонального ландшафтного парку “Знесіння”).
4. Реформування Майданського мисливського господарства .
5. Еколого – економічна оцінка впливу діяльності НГВУ “Долинанафтогаз” на довкілля.
6. Еколого-економічна ефективність використання мисливських угідь і ресурсів мисливської фауни (на прикладі...).
7. Маркетинг екологічно чистої продукцію (на прикладі продукції Рогатинського м’ясокомбінату).
8. Політика підприємства щодо екологічної сертифікації продукції (на прикладі...).
9. Розробка концепції платного користування лісовими ресурсами (на прикладі Львівської області).
10. Перспективи розвитку екотуризму на території Шацького національного природного парку.
11. Вдосконалення системи фінансування природоохоронної діяльності (на прикладі роботи екологічних фондів Львівської області).
12. Рекультивация низькопродуктивних земель: екологічні, економічні, правові аспекти (на прикладі ...).
13. Еколого-економічні аспекти створення міжнародного українсько-румунського біосферного заповідника на території Мараморощини.
14. Екологічна політика як інструмент регулювання якості довкілля регіону (на прикладі Івано-Франківської області).
15. Програма соціально-економічного розвитку Яворівської вільної економічної зони з дотриманням екологічних імперативів.
- 16.** Менеджмент рекреаційної діяльності Карпатського НПП.

Додаток Б
Завдання на виконання дипломної роботи

Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра раціонального використання природних ресурсів і охорони природи
Спеціальність: “Менеджмент організацій”

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Зав. кафедрою. _____
проф. Туниця Ю.Ю. _____
" ____ " _____ 200_ р

ЗАВДАННЯ
на дипломний проект (роботу) студенту

_____ Аличі Роману Івановичу _____

(прізвище ,ім'я, по-батькові)

Тема дипломного проекту (роботи): Оптимізація механізму управління
якістю довкілля (на прикладі Львівської області) _____

Затверджена наказом по університету від “ ____ ” _____ 200_ р. № _____

Термін подання закінченого проекту (роботи) _____

Вихідні дані до проекту (роботи) Статистичні та фондові матеріали
Держуправління екології і природних ресурсів у Львівській області та
обласної державної адміністрації, літературні та картографічні
джерела, Інтернет ресурси _____

Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань для розробки) _____

Методологічні та теоретичні основи дослідження механізму якості
довкілля у регіоні _____

Структура і механізм регіонального управління якістю довкілля _____

Сучасні екологічні та соціально-економічні проблеми Львівської
області _____

Програма оптимізації механізму управління якістю довкілля Львівської
області _____

Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____

Картосхеми: “Сучасний екологічний стан Львівської області”, “Природно-
заповідний фонд Львівської області”, Рисунок “Структура і механізм управління
якістю довкілля у Львівській області”, Діаграми: “Динаміка антропогенного
забруднення атмосферного повітря”, “Динаміка антропогенного забруднення
поверхневих вод” _____

Консультанти по проекту (роботі з зазначенням розділів проекту, що відносяться до них)

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
I	Доц.Химич В.В.	15.12.2001р. (підпис)	15.12.2001р. (підпис)
III	Ас. Гарматко О.П.	26.12.2001р. (підпис)	26.12.2001р. (підпис)

Дата видачі завдання " _____ " _____ 200_р

Керівник роботи: доцент, к.г.н. _____ Покрійченко Т.Я
(посада, вчене звання) (підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання _____ Алича Р.І
(підпис) (прізвище та ініціали)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Найменування етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів дипломного проекту (роботи)	Примітка, підпис
1.	<i>Методологічні та теоретичні основи дослідження механізму якості довкілля у регіоні</i>	1 лютого 2001 р.	виконано
2.	<i>Структура і механізм регіонального управління якістю довкілля</i>	1 березня 2001 р.	виконано
3.	<i>Сучасні екологічні та соціально-економічні проблеми Львівської області</i>	1 квітня 2001 р.	виконано
4.	<i>Програма оптимізації механізму управління якістю довкілля Львівської області</i>	15 травня 2001 р.	виконано

Студент-дипломник _____
(підпис)

Керівник проекту _____
(підпис)

Додаток В
Титульна сторінка

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Львівський національний університет імені Івана Франка

Географічний факультет

Кафедра раціонального
використання природних
ресурсів та охорони природи

Завідувач кафедри
професор Туниця Ю.Ю.

“___” _____ 200_ р.

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ДОВКІЛЛЯ
РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

(дипломна робота)

Виконав: студент Грф-58
Алича Роман Іванович

Науковий керівник:
к.г.н., доц. Покрійченко Т.Я.

Львів – 2002

Додаток Г
Статус і порядок подання окремих частин
дипломної роботи

Частина роботи	Статус
Титульний аркуш	Обов'язковий
Завдання на виконання роботи	Обов'язкове
Зміст	Обов'язковий
Перелік умовних скорочень	Необов'язковий
Вступ	Обов'язковий
Текст основної частини	
Огляд літератури (критичний)	Обов'язковий
Методичні основи досліджень	Обов'язкові
Характеристика об'єкта досліджень	Обов'язкова
Результати досліджень та їх аналіз	Обов'язкові
Висновки	Обов'язкові
Список використаних літературних джерел	Обов'язковий
Додатки	Необов'язкові

Додаток Д
Приклад оформлення таблиці

Таблиця 2.4

Динаміка показників трансформації Шацького ландшафту.

Характеристики досліджуваних ландшафтних систем	1929 рік		1951 рік		1986 рік		Зміни за 1929-1986 рр	
	кількісні показники	% від загальної площі	кількісні показники	% від загальної площі	кількісні показники	% від загальної площі	кількісні показники	кількість разів
Загальна площа, км ²	607,2	100,0	607,2	100,0	607,2	100,0		
Площа лісів, км ²	180,0	29,7	167,5	27,7	210,5	34,6	+30,5	+1,2
Площа боліт та заболочених територій, км ²	202,8	33,4	132,0	21,7	74,1	12,2	-128,7	-2,7
Площа сільськогосподарських угідь, км ²	90,2	14,8	163,2	26,8	182,2	30,1	+92,4	+2,0
Площа під водою, км ²	65,8	10,8	64,3	10,6	62,2	10,3	- 3,6	-
Площа під будовами, км ²	68,4	11,3	80,2	13,2	77,8	12,8	+9,4	+1,1
Кількість озер	27,0		27,0		26,0		-1,0	-
Довжина природних водотоків, км	112,0		41,5		-		-112,0	-
Довжина меліоративних каналів, км	85,0		276,5		667,0		+582,0	+7,8
Щільність меліоративних каналів, км/ км ²	0,14		0,45		1,00		+0,95	+7,00
Довжина автомобільних доріг, км	358,0	100,0	399,9	100,0	387,8	100,0	+29,8	+1,1
в т.ч. з твердим покриттям:	75,0	20,9	101,4	25,3	182,8	48,0	+107,8	
грунтових:	283,0	79,1	298,5	74,7	205,0	52,0	- 78,0	
Щільність автомобільних доріг, км/км ²	0,59		0,66		0,64		+0,05	-
Кількість населених пунктів	61,0		95,0		23,0		-38,0	- 2,6
Кількість населення, тис.чол.	13,3		14,3		21,8		+8,5	+1,6
Щільність населення, чол./км ²	21,9		23,5		35,9		+14,0	+1,6
Показник трансформації ландшафту, у.о.	0,3		0,5		0,6		+0,3	+2,1

Додаток Ж
 Приклад оформлення графічного матеріалу

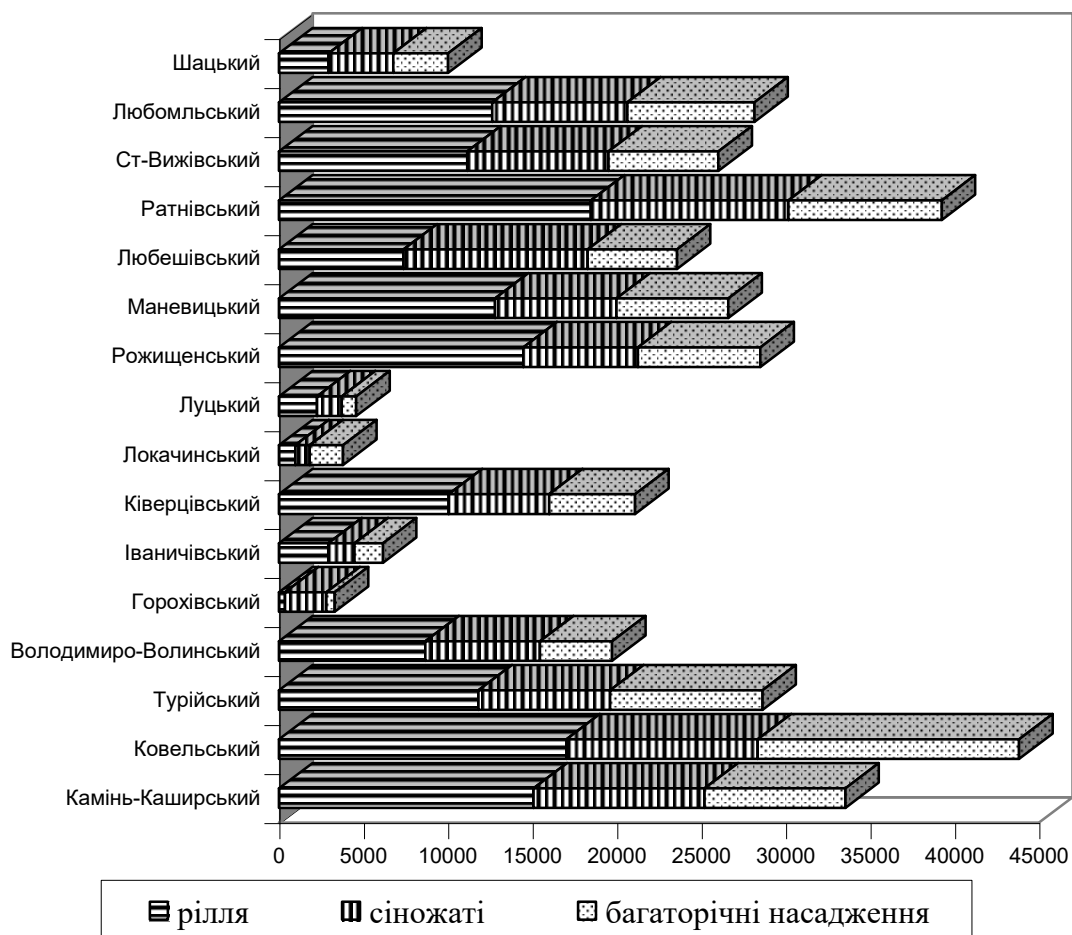

Рис.3.3 Розподіл осушених земель Волинської області за видами угідь, га

Додаток 3
Приклади оформлення списку літературних джерел,
який наводять у дипломній роботі

Характеристика	Приклад оформлення
Монографії (один, два або три автори)	Кашенко О.Л. Фінанси природокористування. – Суми: Університетська книга, 1999. – 421 с. Голуб А.А., Струкова Е.Б. Экономика природных ресурсов: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 319 с. Меликов А.З., Пономаренко Л.А., Рюмшин П.А. Туризм та рекреація у сільській місцевості. – К.: Либідь, 2000. – 265с.
Чотири автори	Менеджмент природозаповідних територій / Л.А. Пономаренко, Л.В. Адамович, В.Т. Музичук, А.Е. Гридасов / Під ред. Б.Б. Тимофієва. – К.: Техніка, 1986. – 144с.
П'ять та більше авторів	Раритетні фітоценози західних регіонів України / Стойко С.М., Мілкіна Л.І., Ященко П.Т., Кагало О.О., Тасенкевич Л.О. – Львів: ПОЛЛІ, 1997. – 190с.
Багатотомні видання	Екологія і закон: Екологічне законодавство України: У 2-х кн./ Відповідальний редактор док. юрид. наук, професор, заслужений юрист України, академік УЕАН В.І. Андрейцев. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – Кн.2. – 576 с.
Перекладні видання	Уайт Г. География, ресурсы и окружающая среда: Пер. с англ./ Ред. и предисл. С.П.Горшкова. – М.: Прогресс, 1990. – 544 с.
Стандарти	ДСТУ ISO 14010-97. Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Загальні принципи; Введ. 18.08.97. – К.: Держстандарт України, 1998. – 12 с.
Збірки наукових праць	Науковий вісник: Зб. наук. пр. УкрДЛТУ. – К.: 1999.– Випуск 7.– 95 с. Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2000. Випуск 26. – 270 с.
Словники	Немецко-русский юридический словарь. Ок. 46 000 терминов / под ред. П.И. Гришаева и М.Беньямина. – 4-е изд., стереотип. – М.: РУССО, 1996. – 624 с.
Складові частини книги, збірника,	Пономаренко Л.А. Екологічний маркетинг// Маркетинг – К.: Либідь, 1999. – С. 141-148. Рожко І. Ландшафтна зумовленість розвитку туризму в Українських Карпатах // Вісник Львівського університету. Сер. географ. Вип..26. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2000. – С. 108-112.
журналу,	Попов М.Ю., Савущик М.П. Завдання лісової політики // Лісовий журнал. – 1994.– №1.– С. 2-5.
Енциклопедії	Туниця Ю.Ю. Екологічні витрати // Економічна енциклопедія. 1-е вид. – Київ. 2000.- Т.1

Тези доповідей	Пономаренко Л.А., Жучкова И.В. Оптимальное назначение приоритетов при организации доступа в локальных вычислительных сетях АСУТП // Труды Междунар. Конф. "Локальные вычислительные сети" (ЛОКСЕТЬ 88) –Том 1. – Рига: ИЭВТ АН Латвии –1988. –С. 149-153. Melikow A.Z., Ponomarenko L.A. On the approach to optimal control of queuing systems with multiple classes of customers // Proc. International Conf. on Syst Sci XII.- Wroclaw (Poland).- 1995.- P. 507-515.
Дисертації	Федунь О.В. Бальнеологічні ресурси Передкарпаття: сучасний стан, перспективи використання та охорона: Дис... канд. геогр. наук: 11.00.11. – Львів, 1999. – 212 с.
Автореферати дисертацій	Койнова І.Б. Антропогенна трансформація ландшафтних систем західної частини Волинського Полісся: Автореф. дис. к-та геогр. наук: 11.00.11. / Львівський держуніверситет імені Івана Франка. – Львів, 1999. – 20 с.
Препринти	Пономаренко Л.А, Буадзе В.В. Математические модели и алгоритмы сбора и обработки информации в АСУТП непрерывных станов горячей прокатки. – К.: 1976.- 37с. (Препр. / АН Украины. Ин-т кибернетики; 76-76).
Звіт про науково-дослідну роботу	Розробка нормативів кореневої плати за деревину і живицю: Звіт про НДР (заключний). – УкрДЛТУ: №ГР 800571: Інв. № В119670. Львів. – 1996.- 90 с.
Авторські свідоцтва	А.с. 1007970 СССР, МКИ В 25 J 15/00. Устройство для захвата неориентированных деталей типа валов / В.С. Бату лин, В.Г. Кемайкин (СССР). -№ 330585/25; Заявлено 23.11.81; Опубл. 30.08.83, Бюл. №12. - 2 с. А.с. № 1626362. Украина. Линейный импульсный модулятор / В.Г. Петров (Украина). - 4 с. ил.; Опубл. 30.03.93, Бюл. №13.
Патенти	Пат. 4601572 США, МКИ 0 03 В 27/74. Microfilming system with zone controlled adaptive lighting / Wise David S. (США); McGraw-Hill Inc. - № 721205; Заявл. 09.04.85; Опубл. 22.06.86; НКИ 355/68. - 3 с.
Каталоги	Каталог млекопитающих СССР. Плиоцен - современность / АН СССР, Зоол. ин-т. Под ред. И.М. Громова, Г.И. Барановой. - Л.: Наука, Ленингр. отд-ние, 1981. –456 с.

Інструкції	Інструкція про порядок розгляду заявок та надання дозволів на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі токсичних промислових відходів, продуктів біотехнологій та інших біологічних агентів: Затв. наказом Мінекобезпеки України 28 грудня 1995 р. № 151 Срок дії встановлений з 01.01.96.-К., 1995.-10 с.
Інформація, отримана INTERNET	Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. № 188/98-ВР від 5 березня 1998. – www.kiev.rada.ua